

วัณโรคต่อมน้ำเหลืองในทรวงอก (Mediastinal Tuberculous Lymphadenopathy)

กิ่งเพชร พรหมทอง พบ.ว.

อายุรศาสตร์โรคระบบทางเดินหายใจและภาวะวิกฤตทางเดินหายใจ

แผนกอายุรกรรมโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช

วัณโรคต่อมน้ำเหลืองหรือก้อนในทรวงอก (Mediastinal Tuberculous Lymphadenopathy) พบได้บ่อยในประชากรชาวเอเชียและชาวผิวดำพบบ่อยในเด็ก (Primary tuberculosis)⁽¹⁾ พบมากขึ้นเมื่อมีการระบาดของผู้ป่วยภูมิคุ้มกันบกพร่อง (HIV) , และเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญในประเทศกำลังพัฒนาผู้สูงอายุในผู้ใหญ่พบได้ทั้งในต่อมน้ำเหลืองของทรวงอกหรือก้อนในทรวงอกโดยจะมีความผิดปกติของเนื้อปอดร่วมด้วยหรือไม่ก็ได้มีรายงานโดย Lyons ในปี 1958 ถึงวัณโรคต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกเป็นสาเหตุอันดับที่ 5 ของสาเหตุของก้อนหรือต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกโตจากเชื้อวัณโรค (*Mycobacterium tuberculosis*) เชื้อจะเข้าสู่ต่อมน้ำเหลืองโดยมาจากตำแหน่งการติดเชื้ออื่นๆเช่นเนื้อปอด

ต่อมน้ำเหลืองหรือก้อนในทรวงอกจากวัณโรคในผู้ใหญ่โดยพบความผิดปกติของเนื้อปอดร่วมด้วยพบได้ร้อยละ 0.5 - 26 ส่วนต่อมน้ำเหลืองหรือก้อนในทรวงอกที่ไม่มีความผิดปกติของเนื้อปอดร่วมด้วยพบได้ ร้อยละ 0.25 - 5.8 ทำให้ยากในการวินิจฉัยตำแหน่งที่พบได้บ่อยเช่นบริเวณรอบๆหลอดลมด้านขวา (Right paratracheal) , ขั้วปอด (Hilar) , ระหว่างหลอดลมซ้ายและขวา (Subcarinal) พบสองข้างของทรวงอกได้ลดลงร้อยละ 31 และพบลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น⁽³⁾ แม้ปัจจุบันการตรวจโดยการทำเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์จะมีความก้าวหน้าแต่ก็ยังคงมีความจำเป็นต้องได้ผลทางจุลชีววิทยาหรือพยาธิวิทยาของชิ้นเนื้อเพื่อยืนยันการวินิจฉัยและวางแผนการรักษา

วัณโรคของก้อนหรือต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกเกิดจากภาวะกระตุ้นภูมิคุ้มกันของร่างกายหรือเกิดหลังมีการติดเชื้อวัณโรคครั้งแรก (Primary Tuberculous Infection)⁽⁵⁾ โดยรับเชื้อจากการสูด ผ่านระบบป้องกันทางเดินหายใจของร่างกาย (Muco-ciliary defence) ผ่าน

หลอดลมขนาดเล็กจนถึงถุงลม (Terminal alveoli) เชื้อวัณโรคสามารถแบ่งตัวเพิ่มจำนวนและมีการแพร่กระจายผ่านระบบน้ำเหลืองไปยังต่อมน้ำเหลืองที่ขั้วปอดการติดเชื้อวัณโรคยังสามารถแพร่กระจายไปยังต่อมน้ำเหลืองบริเวณอื่นหรือจากต่อมน้ำเหลืองเข้ากระแสเลือดและไปยังส่วนต่างๆของร่างกาย เช่น ขั้วปอด (Hila) ทรวงอก (Mediastinal) และต่อมน้ำเหลืองรอบขั้วปอด (Paratracheal lymphnodes) เป็นตำแหน่งแรกที่มีการแพร่กระจายมาจากการติดเชื้อวัณโรคของเนื้อปอด⁽²⁾ วัณโรคต่อมน้ำเหลืองบริเวณไหปลาร้า (Supraclavicular Lymph Node) บ่งบอกถึงการกระจายทางระบบน้ำเหลืองจากการติดเชื้อบริเวณเนื้อปอดในผู้ป่วยที่ไม่ได้รับการรักษาต่อมน้ำเหลืองบริเวณขั้วปอดและรอบๆหลอดลมจะโตมากขึ้นเป็นสาเหตุให้เกิดการกดเบียดอวัยวะข้างเคียงเช่น หลอดเลือดเส้นประสาท (Phrenic or Recurrent Laryngeal Nerve) หรือทำลายหลอดลม.

อาการทางคลินิก

ผู้ป่วยวัณโรคของต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกจะมาพบแพทย์ด้วยอาการไข้ต่ำๆ, น้ำหนักลดและอ่อนเพลียน้อยมากที่จะมีอาการเหงื่อออกกลางคืน (night sweats) และไอ บางครั้งมาด้วยความผิดปกติจากภาวะเอ็กซเรย์รังสีทรวงอกโดยบังเอิญจากการตรวจสุขภาพ อาการอื่นที่พบได้ไม่บ่อยเช่นกลืนลำบาก, หลอดอาหารทะลุเข้าทรวงอก (oesophagomediastinal fistula)⁽⁷⁾, หลอดลมทะลุเข้าหลอดอาหาร (tracheo-oesophageal fistula) , ต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกคดเบียดทางเดินน้ำเหลืองในทรวงอกเกิดน้ำในเยื่อหุ้มปอด (thoracic duct bstruction and chylothorax) น้ำในเยื่อหุ้มหัวใจ (Pericardial effusion)

ตำแหน่งต่อมน้ำเหลืองในทรวงอก

(Mediastinal Lymph Nodes Station)

กลุ่มต่อมน้ำเหลืองบริเวณทรวงอกด้านหน้า

(Anterior mediastinal group)

รับน้ำเหลืองจากต่อมไทมัส (Thymus), ต่อมไทรอยด์ (Thyroid), หัวใจและเยื่อหุ้มหัวใจ (Heart and pericardium), กระจับลม (Diaphragm) มายังต่อมน้ำเหลือง

กลุ่มต่อมน้ำเหลืองบริเวณรอบหลอดลม

(Paratracheal and Tracheobronchial groups)

รับน้ำเหลืองจากปอดและหลอดลมหัวใจและรับน้ำเหลืองจากบางส่วนของต่อมน้ำเหลืองรอบๆ หลอดอาหาร (Para-esophageal node) ต่อมน้ำเหลืองในกลุ่มนี้คือตำแหน่ง 2R, 2L (Subaortic), 4R, 4L (Paratracheal), 5 (Aortopulmonary window), 3 (Retrotracheal), 7 (Subcarinal)

กลุ่มต่อมน้ำเหลืองด้านหลังทรวงอก

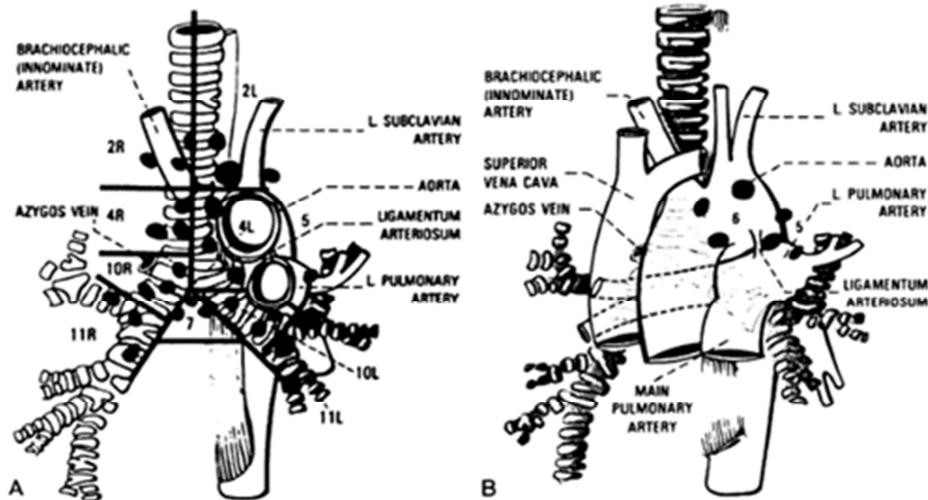
(Posterior mediastinal group)

ประกอบด้วยต่อมน้ำเหลืองตำแหน่ง 8 (Para-esophageal) และ 9 (Pulmonary ligament)

ตำแหน่งต่อมน้ำเหลืองในปอด

(Lymph Nodes of the Lungs)

ตำแหน่งของต่อมน้ำเหลืองในปอดวางตัวรอบหลอดลมเล็ก (Bronchi) ตรงตำแหน่ง 10R, 10L, 11R, 11L, 12R, 12L 13R, 13L 14R และ 14L ซึ่งต่อมน้ำเหลืองทั้งหมดที่กล่าวมาจะระบายไปยังต่อมน้ำเหลืองบริเวณทรวงอก (Mediastinal lymph node) ตำแหน่ง 7 (Subcarinal node), 4R, 4L (Lower paratracheal nodes)

รูป 1 แสดงตำแหน่งต่อมน้ำเหลืองในทรวงอก

การวินิจฉัย (Diagnosis)

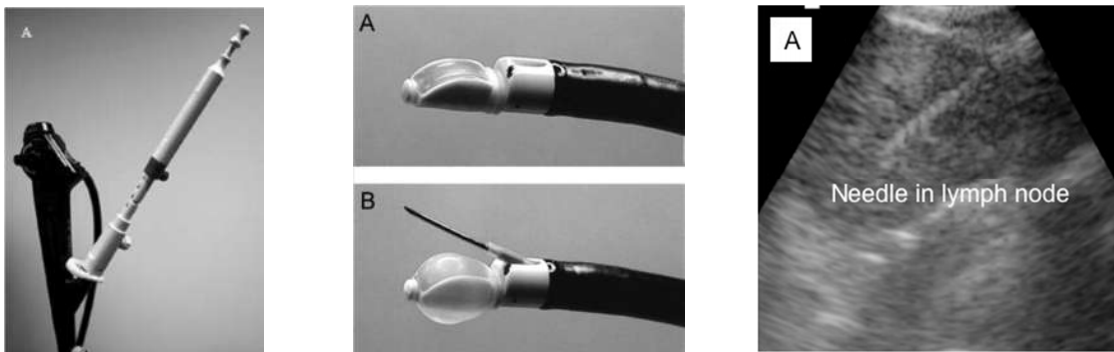
การวินิจฉัยวัณโรคต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกวิธีมาตรฐานโดยการส่องกล้องในช่องอก (mediastinoscopy) แต่วิธีการนี้เหมาะสำหรับต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกตรงตำแหน่ง 1-4 , 7 เท่านั้น⁽⁶⁾และการส่องกล้องในช่องอกโดยวิธีนี้ยังมีข้อจำกัดในผู้ป่วยที่มีโรคประจำตัวการเจ็บป่วยรุนแรงทำในห้วงผ่าตัดและการดมยาสลบโดยศัลยแพทย์ทรวงอกซึ่งมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีการใช้การส่องกล้องหลอดลมด้วยหัวอัลตราซาวด์แบบใช้เข็มเจาะ (Endobronchial Ultrasound Transthoracic Needle Aspiration ; EBUS-TBNA) เป็นอุปกรณ์ส่องกล้องหลอดลมที่มีช่องสำหรับใส่เข็มโดยมองเห็นจากหัวอัลตราซาวด์แบบโค้งความถี่ 7.5 MHz. ปลายหัวอัลตราซาวด์จะใส่บอลลูนภายในบรรจุน้ำเพื่อภาพที่คมชัดยิ่งขึ้นแล้วแทงเข็มผ่านไปยังตำแหน่งก้อนหรือ

ต่อมน้ำเหลืองที่ต้องการโดยจะแสดงภาพก้อนหรือต่อมน้ำเหลืองในขณะที่กำลังแทงเข็มเข้าไปที่ก้อน

ซึ่งสามารถตรวจชิ้นเนื้อตรงตำแหน่งต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกตำแหน่ง 2-4 , 7 , 10-12 ลดความเสี่ยงในผู้ป่วยที่มีโรคประจำตัวและไม่สามารถดมยาสลบได้นอกจากนี้ยังลดวันนอนโรงพยาบาลและผลข้างเคียงเมื่อเทียบกับการตรวจโดยวิธีมาตรฐานอีกด้วย

Douglas F. Johnson เป็นแพทย์ท่านแรกที่รายงานผู้ป่วยวัณโรคต่อมน้ำเหลืองในทรวงอก 2 รายที่วินิจฉัยโดยการส่องกล้องหลอดลมด้วยหัวอัลตราซาวด์แบบใช้เข็มเจาะ (EBUS-TBNA) ในปี 2009⁽¹¹⁾

ในผู้ป่วยวัณโรคต่อมน้ำเหลืองของทรวงอก การส่องกล้องทางเดินหายใจ (Bronchoscope) พบความผิดปกติของหลอดลมร่วมด้วยได้ ร้อยละ 20 ⁽⁸⁾

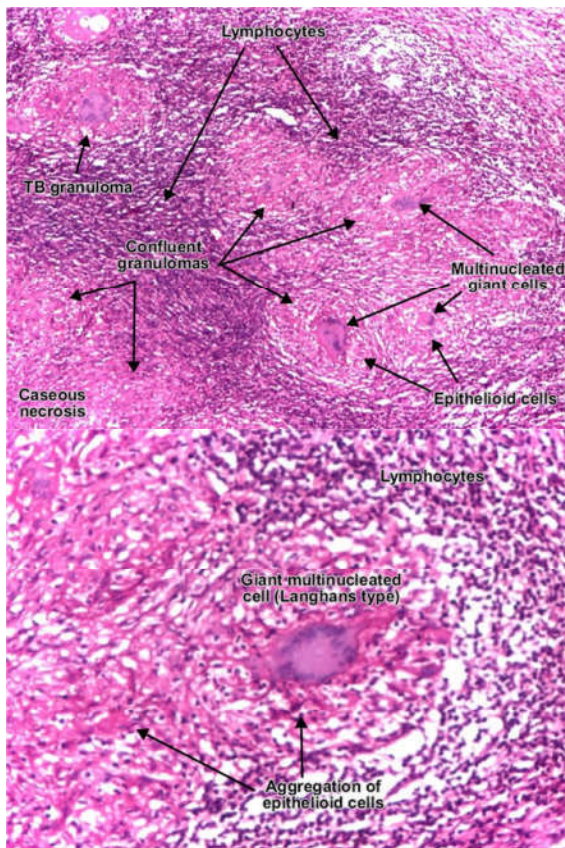

รูป 2 แสดงกล้องส่องกล้องหลอดลมด้วยหัวอัลตราซาวด์ แบบใช้เข็มเจาะ (Endobronchial Ultrasound Transthoracic Needle Aspiration ; EBUS-TBNA)⁽⁹⁾

พยาธิวิทยาของก้อนหรือต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกจากวัณโรค (Pathology of Tuberculous lymphadenopathy)

Mediastinal tuberculous lymphadenopathy

ลักษณะทางพยาธิวิทยาพบ infiltration ของเซลล์อักเสบประเภท lymphocyte plasma cell และ macrophage พบหย่อมที่เกิดจากการรวมกัน (aggregate) นอกจากนั้นยังพบ multinucleated giant cell ที่นิวเคลียสเรียงตัวกันอยู่ที่ขอบของเซลล์คล้ายรูปเกือกม้าหรือที่เรียกว่า Langhan giant cell ลักษณะทางจุลพยาธิวิทยาตั้งกล่าวเรียกว่า granulomatous inflammation หย่อมเนื้อตายที่อยู่ตรงกลาง granuloma ก็คือ caseous necrosis ดังนั้นการอักเสบดังกล่าวจึงเรียกว่า caseous granulomatous inflammation

รูปที่ 3 แสดงลักษณะทางพยาธิวิทยาของวัณโรคของต่อมน้ำเหลืองในทรวงอก

การตรวจทูเบอร์คิวลิน (Tuberculin skin test ;TST)

การตรวจการทดสอบปฏิกิริยาทางผิวหนังชนิดทูเบอร์คิวลิน ให้ผล > 15 mm. ถึง ร้อยละ 50 ของผู้ป่วย

วัณโรคต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกทั้งหมด การตรวจเสมหะหาเชื้อและเพาะเชื้อวัณโรค (Sputum AFB and Culture TB)

ไม่เหมาะในการตรวจหาวัณโรคต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกโดยไม่มีเนื้อปอดผิดปกติเนื่องจากมีความไวในการตรวจต่ำมากแต่จะเหมาะกับผู้ป่วยที่สงสัยวัณโรคของเนื้อปอดมากกว่า

ผลข้างเคียงของวัณโรคต่อมน้ำเหลืองในทรวงอก

(Complications)

ก้อนหรือต่อมน้ำเหลืองจากวัณโรคที่โตอาจทำอันตรายกับหลอดเลือดหรือรูทะลุระหว่างต่อมน้ำเหลืองหรือก้อนกับหลอดเลือดรูทะลุระหว่างหลอดเลือดกับหลอดเลือดอาหารเชื่อมหัวใจอักเสบ (pericarditis) กรณีที่ก้อนโตมากก้อนจะกดหรือลุกล้ำเข้าไปในหลอดเลือดทำให้ทางเดินหายใจถูกอุดกั้นหรือหลอดเลือดแฟบคล้ายกับลักษณะมะเร็งกดหลอดเลือด (Tumor like bronchoadenopathy) มีอาการเจ็บบริเวณเชื่อมหุ้มปอดมีการกระจายไปตำแหน่งอื่นทางหลอดเลือด (Hemotogenic dissemination) ในผู้ป่วยที่หายหลังการรักษาพบเชื้อปอดหนาได้, พบการดึงรั้งของเนื้อปอด, หลอดลมผิดปกติรูปร่าง, หลอดลมตีบได้, พังผืดในทรวงอก (Mediastinal fibrosis) แต่พบได้น้อยในบางรายพบการเจ็บเชื่อมปอด (Pleurisy) ไปตลอด

ภาพเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์ทรวงอก (CT Chest)

ลักษณะรูปร่างความทึบแสงของต่อมน้ำเหลือง, ก้อนในทรวงอกในภาพเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์ทรวงอกชนิดตัดสารทึบแสงมักพบบริเวณซั้วปอดด้านขวาหรือรอบๆซั้วปอด^(1,2)

ภาพเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์ของวัณโรคต่อมน้ำเหลืองและก้อนในทรวงอกในระยะกำเริบและระยะที่โรคสงบ

(CT chest with contrast ; Mediastinal tuberculous Active - Inactive Disease)

ในผู้ป่วยวัณโรคต่อมน้ำเหลืองและก้อนในทรวงอกในระยะกำเริบ (Active Disease)⁽¹⁰⁾ มักมีความหนาแน่นของเนื้อเยื่อบริเวณกลางก้อนทั่วๆ (central low attenuation) รอบๆของก้อนจะมีความหนาแน่นของ

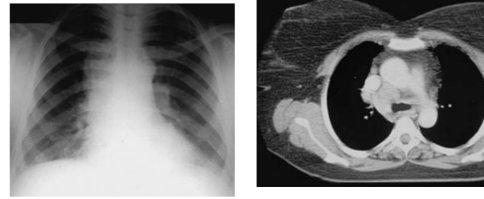
เนื้อเยื่อสูง (peripheral rim enhancement) ขนาดของก้อนมีความแตกต่างค่าโดยเฉลี่ย 2.8 cm. ก้อนต่อน้ำเหลืองที่มีขนาดใหญ่มักพบมีการกระจายของความหนาแน่นของเนื้อเยื่อในก้อนหลายตำแหน่ง (Enlarged nodes with multifocal small, low-attenuation) นอกจากนี้ขอบของก้อนจะมีความหนาแน่นของเนื้อเยื่อสูงแล้วยังพบผนังกั้นทั่วๆบริเวณขอบของก้อน (peripheral enhancing and multiseptated appearance)

ในระยะโรคสงบ (Inactive Disease)⁽¹⁰⁾ ลักษณะภาพเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์ของวัณโรคต่อน้ำเหลืองและก้อนในทรวงอกที่พบมักเป็นก้อนหรือต่อน้ำเหลืองเป็นเนื้อเดียวกัน (homogeneous mass) และมีแคลเซียมในก้อนหรือต่อน้ำเหลือง (calcified nodes)

การรักษาวัณโรคต่อน้ำเหลืองในทรวงอก (Treatment)

องค์การอนามัยโลกแนะนำการรักษาผู้ป่วยวัณโรคต่อน้ำเหลืองให้เริ่มด้วยสูตรระยะสั้น 6 เดือนคือใช้ยา Isoniacid, Rifampicin, Pyrazinamide และEthambutol ในระยะ 2 เดือนแรก (intensive phase) ส่วน 4 เดือนหลัง (maintenance phase) ใช้ยา Isoniacid กับ Rifampicin จนครบ 6 เดือนในช่วง 2 เดือนแรกของการรักษานี้ผู้ป่วยควรได้รับการติดตามในช่วง 2 สัปดาห์แรกของการรักษาเนื่องจากมีผู้ป่วยจำนวนหนึ่งที่อาจมีอาการของผลข้างเคียงของยาหรืออาการแพ้ยาได้โดยพบว่าในกลุ่มผู้ป่วยสูงอายุโอกาสเกิดตับอักเสบได้มากกว่าผู้ป่วยอายุน้อยดังนั้นในผู้ป่วยกลุ่มนี้ควรได้รับการติดตามใกล้ชิดในช่วงแรกของการรักษา นอกจากนี้ผู้ป่วยที่มีประวัติดื่มเหล้าเป็นประจำผู้ป่วยโรคเอดส์และติดเชื้อมักเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดตับอักเสบจากยาเช่นเดียวกัน

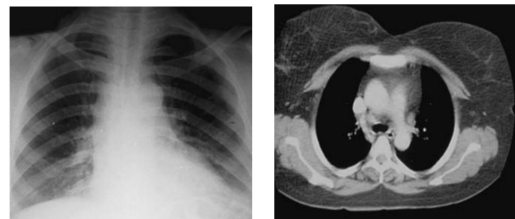
วัณโรคต่อน้ำเหลืองและก้อนในทรวงอกยากในการวินิจฉัยเพราะไม่มีอาการเฉพาะเว้นก้อนหรือต่อน้ำเหลืองมีขนาดใหญ่และกดอวัยวะที่สำคัญผู้ป่วยบางรายไม่มีอาการผลตรวจเสมหะมักให้ผลเป็นลบต่อเชื้อวัณโรค เอ็กซเรย์ทรวงอกมักตรวจพบโดยบังเอิญจากการตรวจสุขภาพในกรณีที่ก้อนหรือต่อน้ำเหลืองมีขนาดเล็กการตรวจภาพเอ็กซเรย์ทรวงอกจึงมีความไวต่ำการแปลผลควรใช้ภาพเอ็กซเรย์ท่า AP และ Lateral view ให้ความไวในการวินิจฉัย ร้อยละ 68

รูปที่ 4 แสดง cxf, CT-Chest ก่อนการรักษา

Before Treatment

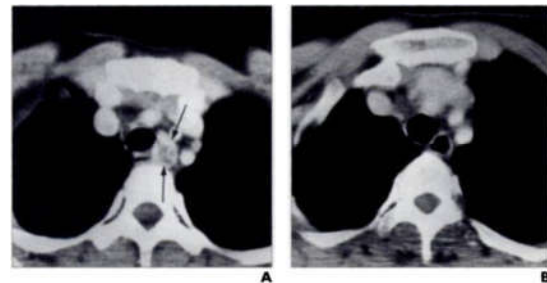
CXR - revealed bilateral hilar and mediastinal enlargements
CT-Chest - shows lymphadenopathies with low attenuation in the central parts of aortopulmonary window area

รูปที่ 5 แสดง CXR, CT-Chest หลังการรักษา

After Treatment

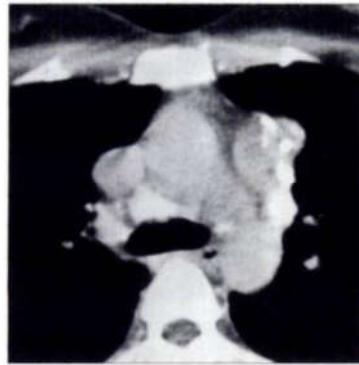
CXR - Show normalised hilar regions and mediastinum
CT-Chest - Completely resolved lymph nodes after treatment in aortopulmonary window area

รูปที่ 6. -19-year-old women with active mediastinal tuberculous lymphadenitis⁽³⁾

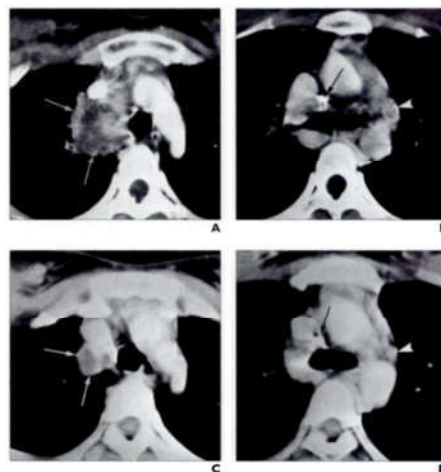
A. Contrast-enhanced CT scan shows enlarged nodes (arrows) in left paratracheal area. Multifocal central low attenuation with interlacing and peripheral enhancing areas produce multiseptated appearance.

B. Contrast-enhanced CT scan obtained 9 months after A and after 9 months antituberculous therapy shows that enlarged nodes seen in A have resolved.

รูปที่ 7 - 36-year-old women with inactive mediastinal tuberculous lymphadenitis.⁽³⁾

Contrast-enhanced CT scan shows multiple lymphadenopathy with conglomerate or focal calcifications in right tracheobronchial, left peribronchial, and prevascular areas enlarged nodes have no low-attenuation areas.

รูปที่ 8 -24-year-old women with active mediastinal tuberculous lymphadenitis.⁽³⁾

A and B, Contrast-enhanced CT scans show enlarge nodes containing central low attenuation and peripheral enhancement in right paratracheal area (arrow,**A**). Note calcified nodes in right tracheobronchial area (arrow,**B**) and nodes with central low attenuation and peripheral rim enhancement in aortopulmonary window (arrowhead,**B**)

C and D, Contrast-enhanced CT scans obtained 6 months after **A** and **B** and after 6 months of antituberculous therapy show decrease in size and low-attenuation areas of right paratracheal nodes (arrows,**C**). Although no change occurred in calcified nodes at right tracheobronchial area (arrow,**D**), nodes in aortopulmonary window have become smaller and homogeneous (arrowhead,**D**). Right paratracheal mass resolved with 3 months of further treatment.

แม้ว่าประเทศไทยจะมีการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขที่ดีขึ้น ปัญหาวัณโรค ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ วัณโรคของก้อนหรือต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกก็พบมากขึ้น ตามเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า การตรวจเพิ่มเติมโดย EBUS-TBNA ทำให้เราให้การวินิจฉัย และผลข้างเคียงจากการตรวจลดลง สะดวกปลอดภัย ลดวันนอนโรงพยาบาล ทดแทนวิธีการตรวจแบบเดิมๆ ทำให้การรักษาวัณโรคของก้อน หรือต่อมน้ำเหลืองในทรวงอกได้เร็วขึ้น ผลแทรกซ้อนจากตัวโรคน้อยลง ซึ่งคาดว่าจะนำเข้ามาใช้ในโรงพยาบาลมหาราช นครศรีธรรมราช ในอีกไม่ช้า

เอกสารอ้างอิง

1. Ayed AK, Behbehani NA, Diagnosis and treatment of isolated tuberculous mediastinal lymphadenopathy in adults. *Eur J Surg* 2001;167:334–8.
2. Handa U, Mundi I, Mohan S. Nodal tuberculosis revisited: a review. *J Infect Dev Ctries* 2012;6:6-12.
3. Kendig, E.L. Tuberculosis-Pulmonary Disorders. Philadelphia Saunders. 1972 pp 642-695.
4. Kent DC. Tuberculous lymphadenitis : not a localized disease process. *Am J Med Sci* 1967 ; 254 : 866
5. Lincon E.M., Sewell E.M. Tuberculosis in children. New York. Mc.graw Hill 1963, p 71- 110.
6. SsPorte H, Roumilhac D, Eraldi L, et al. The role of mediastinoscopy in the diagnosis of mediastinal lymphadenopathy. *Eur J Cardiothorac Surg* 1998;13:196-9.
7. Singh B, Moodly M, Goga AD, Haffejee AA, et al. Dysphagia secondary to tuberculous lymphadenitis. *S Afr J Surg* 1996 ; 34 : 197-9
8. Shin JA, Chang YS, Kim TH, et al. Fiberoptic bronchoscopy for the rapid diagnosis of smear-negative pulmonary tuberculosis. *BMC Infect Dis* 2012;12:141
9. Steinfort DP, Hew MJ, Irving LB. Bronchoscopic evaluation of the mediastinum using endobronchial ultrasound: a description of the first 216 cases carried out at an Australian tertiary hospital. *Intern Med J* 2011;41:815-24.
10. Woo Kyung Moon, Ung-Gilm Mediastinal Tuberculous Lymphadenitis: CT Findings of Active and Inactive Disease *AJR* 1998, p 715-718
11. Varela-Lema L, Fernández-Villar A, Ruano-Ravina A. Effectiveness and safety of endobronchial ultrasound-transbronchial needle aspiration: a systematic review. *Eur Respir J* 2009;33:1156-64.